

พุทธวิธีการระงับความโลภ

Buddhist methods of suppressing greed

พระอธิการสมนึก จรโน,

ปรภณ มหากันธา

วิทยาลัยสงฆ์สาปูน

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่องพุทธวิธีระงับความโลภ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เรียนรู้ถึงความหมายของความโลภ ทราบถึงลักษณะ ระดับ สาเหตุ ปัญหาของความโลภ และทราบถึงวิธีการระงับความโลภ ดังนี้

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในสังคมยุคปัจจุบันจะมีสิ่งที่กระตุ้นให้มนุษย์เพิ่มพูนกิเลสอย่างไม่มีวันหมดสิ้น เป็นมลทินภายใน 3 ประการ ได้แก่ อุกุศลกรรมบถ มี โลภะ โทสะ โมหะ ความโลภในพระพุทธศาสนาเป็นอกุศลมูล เป็นสภาวะธรรมฝ่ายชั่ว เป็นกิเลสที่จะต้องกำจัดให้ออกไปจากจิตใจของตน รากเหง้าของอกุศล ได้แก่ โลภธรรม โทสธรรม โมหธรรม เป็นอาการของกิเลสที่ขัดขวางการพัฒนาในด้านจิตใจที่ไหลไปตามกระแสของกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส (โณภูฐัพพะ) มี 3 ระดับ ได้แก่ อย่างละเอียด อย่างกลาง และอย่างหยาบ เป็นเหตุของทุกข์ ปรากฏทาง ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ

สาเหตุของความโลภ มาจากปัจจัยภายนอก เป็นรูปมากระตุ้น ในเวลาที่มีเหตุปัจจัยพร้อม ทำให้บุคคล กระทำทุจริต ทางกาย วาจาได้ทันที ส่งผลให้เกิดการกระทำที่ไม่เป็นประโยชน์ มีผลต่อตัวบุคคล ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา มีผลต่อสังคม และมีผลต่อธรรมชาติ มีวิธีระงับความโลภ ได้แก่ การระงับด้วยทาน การระงับด้วยศีล มีความสันโดษในการดำเนินชีวิต รู้จักพอประมาณในการบริโภค และด้วยการภาวนา 2 อย่าง คือ สมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา

นิยามศัพท์: พุทธวิธี, ความโลภ และการระงับความโลภ

Abstract

Academic Articles The story of Buddhism, how to quell greed Have a purpose To learn the meaning of greed Know the nature, level, and cause of greed. And know how to suppress greed as follows.

Human life in modern society will have something that motivates mankind to increase his desire indefinitely. Is unclean within 3 things: unwholesome actions, rulership, rulers. A greed In Buddhism Is an evil side It is a passion that must be removed from one's mind. The root of Kaosol is greedy, thamthamohatham, is a symptom of passion that impedes the development of the mind that flows along the flow of Kamkhun. Roughly, causes of suffering appear in the eyes, ears, nose, tongue, body and mind.

Cause of greed Coming from external factors Motivate At the time when the reason is ready This causes a person to act instantly physically and verbally, resulting in an act that is not beneficial. They have effects on the individual including Kamtawanha, Bhawatanha and Wiphawatanha. They have effects on society and have natural effects. There is a way to suppress greed, including suppressing with alms. Abstinence Have the solitude of life Know enough to consume And with two types of prayer: Somthathavana and Vipassana prayer.

Keywords: Buddhist method, greed, suppressing greed

บทนำ

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในสังคมยุคปัจจุบันท่ามกลางกระแสการบริโภคนิยม เป็นสิ่งกระตุ้นให้มนุษย์พอกเสริมเพิ่มพูนกิเลสอย่างไม่วันหมดสิ้น ทำให้เกิดความอยากได้ อยากมีแต่วัตถุสิ่งของนอกกาย ลืมหันกลับมามองที่ตัวเองว่าแท้ที่จริงแล้ว มนุษย์คืออะไรกันแน่ ความสุขของมนุษย์อยู่ที่ใด มนุษย์ควรดำเนินชีวิตอย่างไรถึงจะไปถึงความสุขนั้น เมื่อมองข้ามสิ่งเหล่านี้ไปมนุษย์จึงเป็นทุกข์อยู่ตลอดเวลา จะมีปัญหาที่รุมเร้าจิตใจ จนไม่สามารถหาทางออกได้ เพราะไม่เข้าใจความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง มองเห็นแต่ศัตรูที่รอบด้าน สร้างความเป็นอื่นในสังคม แต่กลับไม่เห็นศัตรูภายในจิตใจของตน

สิ่งที่จะช่วยให้คนเราเผชิญกับปัญหาชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ ความสงบมั่นคงแจ่มใสภายในจิตใจ ปรากฏในมลสูตร ว่าด้วยมลทินภายใน 3 ประการ ที่เปรียบเสมือนศัตรูภายในตนเองหรือข้าศึกภายใน 3 ประการ ได้แก่ อุกุศลกรรมบถ 3 มี โลภะ 1 โทสะ 1 โมหะ 1 สามารถเป็นพิษฆาตทำให้ชีวิตลุ่มจมได้ โลภะ โทสะ และโมหะ เป็นศัตรูที่ร้ายกาจ ทำให้มนุษย์ยวณเวียนอยู่ในความทุกข์ไม่รู้จบ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งวิธีการ เป้าหมายในการดำเนินชีวิต เปลี่ยนท่าทีในการสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของต่างๆ จากนั้นจึงเริ่มพิจารณากิเลสในตนเป็นลำดับไป ดังนั้น หนทางแก้ไขของปัญหานี้อยู่ที่การกำจัดอกุศลวิสมโลภะในจิตของมนุษย์เป็นสำคัญ ซึ่งไม่ใช่เป็นเรื่องของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เป็นเรื่องของมนุษย์ทุกคนที่จะมีโอกาสพัฒนาตนเอง โดยไม่ต้องแบ่งแยกเชื้อชาติศาสนา

ความโลภ ในพระพุทธศาสนาจัดเป็น อุกุศลมูล (อง.ติก. (ไทย) 20/70/275.) เป็นสภาวะธรรมฝ่ายชั่ว เป็นกิเลสที่จะต้องกำจัดให้ออกไปจากจิตใจของตน เพราะทำให้จิตใจเศร้าหมองและจะต้องหาวิธีบรรเทาให้ลดน้อยลงจนหมดไปจากจิตใจในที่สุด เพราะความโลภเป็นสาเหตุทำให้จิตใจให้เศร้าหมอง ความโลภที่เกิดทางใจนั้นเป็นอาการของจิต ที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็น จนทำให้ต้องดิ้นรนไขว่คว้าแสวงหาปรารถนา เพื่อให้ได้สิ่งนั้นมาครอบครอง เป็นอาการของกิเลสที่เป็นความชั่วทางใจ (พระเทพติก (ระแบบ จิตฺตา โณ), 2548: 56.) ได้แก่ การพยายามแสวงหาช่องทางคิดกลอุบายหลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นกรรมสิทธิ์ของตน เพราะความโลภที่รุมเร้าจิตใจจึงเป็นเหตุให้ทำความชั่วทางวาจา ได้แก่การพูดเลียบเคียง เฟงเล็งทรัพย์สินของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นของตน เพราะถูกความโลภครอบงำจิตใจ จึงเป็นเหตุให้บุคคลทำความชั่วทางกาย ผิดหลักศีลธรรม ย่อมทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป ย่อมถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ ย่อมประพฤติดิฉินชายหญิงที่ไม่ใช่คู่ครองของตน ย่อมกล่าวคำเท็จ ชักชวนผู้อื่นในทางที่เสื่อมเสีย

ความหมายของความโลภ

พระพุทธศาสนาให้ความหมายของความโลภหรือโลภะ ว่าเป็นกิเลสที่ทำให้จิตเกิดอาการ ได้แก่ หิว กระจายทะยานอยาก หวงแหวน ชอบสะสม เห็นแก่ตัว ตลอดจนความยึดมั่น ถือมั่นในตัวตน โลภะ มีลักษณะต่างจาก ฉันทะ เป็นความที่อยากหวังเหนี่ยวารมณ จัดเป็นฉันทะ ส่วนความเกาะเกี่ยวในอารมณนั้น จัดเป็นโลภะ (คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535: 87.) เรียกว่า กิเลสฝ่ายโลภะ เพราะโลภะเป็นกิเลสที่เด่น และมีผลกระทบต่อจิตอย่างรุนแรง ประกอบด้วย รติ คือ ความยินดี อิจฉา คือ ความปรารถนา มหิจฉตา คือ ความมักมาก ปาปิฉตา คือ ความอยากที่ผิดศีลธรรม ฯลฯ คัมภีร์อภิมัตถสังคหะ แบ่งอกุศลจิต ออกเป็น 12 แบ่งเป็น โลกมูลจิต 8 โทสมูลจิต 2 และโมหมูลจิต 2 หากจัดโลกมูลจิต ลงในอกุศลกรรมบถ 10 จะได้ดังนี้ กายกรรมมี 2 คือ อทินนาทาน และกามเมสุมิฉาจาร วจีกรรมมี 3 คือ มุสาวาท ปิสุณวาท และสัมผัปปลาปวาท (ธนู จงเลิศจรรยา, 2528: 257.) ส่วนมนโกรรมมี 2 คือ อภิชณาและมิฉาปฏิภูจฺจ

โลภะเป็นความอยากที่มีโทษ เพราะนำไปสู่การแสวงหาสิ่งที่ต้องการโดยวิธีทุจริตหรือผิดศีลธรรม เช่น ปล้น จี้ ฉ้อโกง ขโมย คอร์รัปชัน ฯลฯ มีใช้กิเลสที่จะพึงกำหนดด้วยปริมาณสิ่งที่ต้องการ แต่กำหนดด้วยเจตนาทุจริตเป็นสำคัญ ทำให้บุคคลชวนชวนทะยานอยากอย่างไม่สิ้นสุด ก่อให้ปัญหาทางสังคมต่างๆ มากมาย ทั้งปัญหาทาง เศรษฐกิจ ความฟุ้งเฟ้อเท่อเทิม ใช้จ่ายเกินตัว รวมไปถึงปัญหาทางด้านการเมือง เช่น ปัญหาคอร์รัปชันของข้าราชการ และนักการเมือง ปัญหาซื้อสิทธิขายเสียง เป็นต้น กิเลสประเภทนี้มีโทษน้อยแต่คล้ายซ้ำหรือทำลายอยาก

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551: 350) ให้ความหมายของความโลภ ว่า เป็นความอยากได้ ตามรูปศัพท์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท แสดงความหมายของความโลภ ว่า ความโลภ ศัพท์เดิมเป็นภาษาบาลี คือ โลก แปลว่า ความละโมภ มักมาก อยากได้ ลง ย ปัจจัย แปลงที่สุดศัพท์ กับ ย ปัจจัย เป็น พก มีรูปวิเคราะหว่า ลุพกตติ โลภ แปลความว่า สภาวะที่ทำให้จิตให้ละโมภ หรืออยากได้ (พระมหา ปราโมทย์ ปโมทิตโต, 2541: 126)

ความโลภ เป็นอาการของจิตที่อยากได้ไม่รู้จักพอ เป็นความเศร้าหมองของจิต ทำให้บุคคลแสวงหาสิ่งที่ต้องการในทางทุจริต เป็นรากเหง้าของอกุศลมูล เป็นกิเลสที่โน้มน้าวเข้าหาอารมณ คือ กามคุณ 5 เป็นสภาวะของจิต ในขณะที่ปรุงแต่งเป็นบาป เป็นสาเหตุของความประพฤติที่เป็นอกุศลทางกายวาจา โดยการละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งเกิดจากโลกมูลจิต เป็นหนึ่งในกิเลส ที่ครอบงำจิตใจของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมต่างๆ ทางกาย วาจา และใจ อันเป็นเหตุให้เศร้าหมอง กระวนกระวาย เป็นทุกข์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น อยู่ในสภาพที่ทนได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิเลส ๓ อย่าง เป็นรากเหง้าของอกุศล ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ธรรม 3 ประการ ได้แก่ 1) **โลภธรรม** เมื่อเกิดขึ้นภายใน (จิต) ของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ ผาสุก 2) **โทสธรรม** เมื่อเกิดขึ้นภายใน (จิต) ของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อ ความอยู่ไม่ผาสุก 3) **โมหธรรม** เมื่อเกิดขึ้นภายใน (จิต) ของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก 3 ประการเหล่านี้ เมื่อเกิดขึ้นภายใน (จิต) ของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็น ประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก เกิดขึ้นในตนย่อมทำร้ายบุรุษผู้มีจิตเลวทราม เหมือนขุยไผ่กำจัดต้น

ไผ่ ฉะนั้น (ส.ส. (ไทย) 15/113/130, ส.ส. (ไทย) 15/134/167, ช.ม. (ไทย) 29/5/20-21.) เพราะอภุศลกรรมที่นอนเนื่องอยู่ในอติภาพเป็นต้นเหตุในการไม่ยินดีในกุศลธรรม

นอกจากนี้ ความโลภ ในพระไตรปิฎก มีคำอื่น ๆ ที่มีความหมาย เช่นเดียวกันอีกหลายคำ ด้วยคำที่เป็นไวพจน์ใช้แทนความโลภ (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2542: 219.) ได้แก่ 1) อภิขมา แปลว่า ตัณหา ความอยาก ความต้องการ ตัณหาที่จัดจ้องต่ออารมณ์ ชื่อว่า อภิขมา 2) ตณหา แปลว่า ตัณหา ความอยาก ความต้องการ ความปรารถนา ความใคร่ ความอยากที่ทำให้กระหาย ชื่อว่า ตัณหา เกิดเพราะเวทนาเป็นปัจจัย 3) อิจฉา แปลว่า ตัณหา ความอยาก ความต้องการ ความปรารถนา 4) อาสา แปลว่า ตัณหา ความอยาก ความต้องการ ความหมายมั่น ความหวัง ผู้ใดไม่มีความหวังทั้งในโลกนี้และโลกหน้า 5) วณฺเฑ แปลว่า ตัณหา ความอยาก ความต้องการ ตัณหาเกิดขึ้นเพราะความคลุกคลีตัณหาขาดไป เพราะความไม่คลุกคลี 6) รากะ แปลว่า ตัณหา ความอยาก ความกำหนด รากะ เป็นทางผิด เพราะความโลภนั้นท่านเรียกว่า รากะ เพราะกำหนด เรียกว่า นันทิ เพราะพละเพลินและเรียกว่าตัณหา ด้วยอำนาจความต้องการ 7) ปิหา แปลว่า ตัณหา ความอยาก ความต้องการ ตัณหา ท่านเรียกว่า ปิหา 8) มโนรธ แปลว่า ตัณหา ความอยาก ความต้องการ มโนรธ 9) กาม แปลว่า กาม คือ ความใคร่ ตัณหา ความอยาก ความต้องการ ความปรารถนา ความใคร่ ชื่อว่ากาม เพราะ บุคคลย่อมใคร่ ได้แก่ กามคุณ ๕ คือ ความพอใจในกาม ชื่อว่า กามฉันทะไม่ใช่ความพอใจที่ใคร่จะทำงาน กามตัณหามีชื่ออย่างนี้ 10) อากงขา แปลว่า ตัณหา ความอยาก ความต้องการ ความหวัง ความปรารถนา ดังความว่า เพราะเหตุนี้ ภิกษุ เมื่อความหวังปราศจากรากะแก่ตน ควรบรรเทาตัณหาที่ใส่สะดุ้งเสีย 11) ลาลสา แปลว่า ความมกมากในกามคุณ ที่นกระหาย ตัณหาแรงกล้า หมายถึง ความอยากอันยิ่ง ชื่อว่า ลาลสา ตัณหาที่อยากอยู่บ่อยๆ หรือ อยากมาก ชื่อว่า ลาลสา

สรุปได้ว่า ความโลภ มีศัพท์ที่เป็นไวพจน์ การใช้ศัพท์ที่เขียนแตกต่างกัน จะมีความหมายตรงกันหรือใกล้เคียงกัน เป็นสาเหตุทำให้จิตใจเศร้าหมอง เป็นอาการของจิตที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็น เป็นอาการของกิเลสที่ขัดขวางการพัฒนาในด้านจิตใจ ที่ไหลไปตามกระแสของกามคุณ 5 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รสและสัมผัส (โฆฎฐัพพะ)

ลักษณะ และระดับของความโลภ

ความโลภ เป็นมลทิน เป็นศัตรูภายใน ที่คอยทำร้ายสภาพจิตใจของมนุษย์ เพราะเมื่อถูกความโลภครอบงำปรากฏในเกสพุตตสูตรว่า “...ชาวกาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษผู้มีโลภะ มีจิตถูกโลภะครอบงำ ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาผู้อื่นบ้าง พุดเท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่มีประโยชน์เกื้อกูลเพื่อทุกข์บ้าง (อง.ติก. (บาลี) 20/66/184, อง.ติก. (ไทย) 20/66/257.) การกระทำเหล่านี้ล้วนเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกในเชิงลบที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลในสังคมทั้งสิ้น ลักษณะของความโลภในพระไตรปิฎก ได้แก่

3.1 ความโลภในพระสูตรต้นตปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสถึงความโลภว่า โลภะจัดเป็นอภุศลมูล กรรมที่บุคคลทำทางกาย วาจา เป็นอภุศลธรรม แม้กรรมของผู้มี โลภะถูกโลภะครอบงำ มีจิตถูกโลภะกลุ่มรุมก่อกวนให้เกิดแก่ผู้อื่น ด้วยการพูดที่ไม่จริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ทำให้เสียทรัพย์ ติเตียนหรือขับไล่ โดยอ้างว่าเรามีกำลังทางทรัพย์จัดเป็นอภุศลกรรม บาปอภุศลกรรมจำนวนมากเหล่านี้ล้วนมี โลภะเป็นปัจจัยทั้งสิ้น ย่อมเกิดแก่บุคคลผู้มีโลภะ (อง.เอกก. (บาลี) 20/70/196, อง.เอกก. (ไทย) 20/70/275.)

3.2 ความโลภในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า ความโลภเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่งาม มนุษย์ควรละความโลภเสีย เพื่อไม่ให้เป็นที่ทุกข์ บุคคลได้สิ่งใด ควรยินดีสิ่งนั้น เพราะความโลภเกินไปเป็นความชั่วแท้ นางพราหมณ์จับเอาพญาหงส์ทองแล้วจึงเสียมจากทองคำ (วิ.ภิกขุณี. (ไทย) 3/793/128, ขุ.ชา. (ไทย) 27/136/56.) มีเรื่องว่า “...ภิกษุณีอุลลันทา เคยเป็นภรรยาของพราหมณ์ มีธิดา 3 คน ชื่อนันทา นันทวดี สุนทรินันทา ต่อมาพราหมณ์นั้นตายไปเกิดเป็นหงส์ มีขนเป็นทองคำล้วน และหงส์นั้นมาสถิตบนทองคำให้แก่ธิดาเหล่านั้นคนละคน ต่อมา ภิกษุณีอุลลันทาคิดว่า หงส์ตัวนี้สถิตบนให้เราคนละคนเท่านั้น จึงจับพญาหงส์ถอนขนจนหมด แต่ขนที่งอกขึ้นใหม่กลายเป็นสีขาว ภิกษุณีอุลลันทาจึงเสียมจากทองคำ เพราะความโลภเกินไป” (วิ.ภิกขุณี. (ไทย) 3/793/128 - 129.) และเรื่องความโลภของภิกษุ ทรงบัญญัติเป็นวินัย ได้แก่ “...ครั้งที่พระธนิยะกุมภการบุตร ได้ขโมยไม้ของหลวงที่เขาไม่ได้ให้ไปทำกุฏิ ชาวบ้านพากันตีเตียนเป็นอันมาก เมื่อพระพุทธเจ้าทราบ จึงสอบสวนพบความจริงดังนั้น จึงบัญญัติพระวินัยว่า ... ภิกษุใด ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลักมีมูลค่าเท่ากับอัตราโทษที่พระราชทานทั้งหลายจับโจรได้แล้วประหารบ้าง จองจำบ้าง เนรเทศบ้าง บริภาษว่า เจ้าเป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลงเจ้าเป็นขโมย ดังนี้ เพราะถือนำทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้เช่นใด ภิกษุผู้ถือนำทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้เช่นนั้น แม้ภิกษุนี้เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้ ลิกขาบทนี้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้แก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้”

3.3 ความโลภในพระอภิธรรมปิฎก เป็นสภาวะธรรมหนึ่งที่เป็นกิเลส หมายถึง กิเลสวัตถุ 10 ได้แก่ โภคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา ถีนะ อุทธัจจะ อหิริกะ อนอตตปปะ (อภิ.สง (ไทย) 34/1235/312.) ได้แก่ 1) **มิต** ของความโลภในฐานะมูลเหตุแห่งความชั่ว มีลักษณะความกำหนดแห่งจิต ความติดข้องอยู่ใน รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ เป็นธรรมชาติที่หลอกลวงทำให้เกิดติดอยู่ในวัตถุ เป็นมูลเหตุแห่งทุกข์ ความโลภในมิตินี้ เป็นสภาวะธรรมที่เป็นเหตุแห่งอกุศล 3 อย่าง โภคะ โทสะ โมหะ ได้แก่ ความกำหนด ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดีเพลิดเพลิน ความอยาก ฯลฯ ธรรมชาติที่ทำให้สัตว์เกิดความโลภเกินพอดีเหล่านี้ เรียกว่า อกุศลมูล (อภิ.สง. (บาลี) 34/1065/251, อภิ.สง. (ไทย) 34/1065/272.) 2) **มิต** ของความโลภในฐานะเครื่องปิดกั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี ความโลภนี้เป็นสภาวะธรรมที่เป็นนิรวรณ เป็นสิ่งที่ขัดขวางจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม อกุศลธรรมที่ก่อกำบังจิต ปิดกั้นปัญญา มี 5 อย่าง ได้แก่ 1) กามฉันทะ พอใจใฝ่กามคุณ 2) พยาบาท แค้นเคืองคิดร้ายเขา 3) ถีนมิทธะ หดหู่ซึมเซา 4) อุทธัจจกุกุจจะ ฟุ้งซ่านรำคาญใจ 5) วิจิกิจฉา ลังเลสงสัย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 18 - 169.) ปราภฏในพระอภิธรรมปิฎกว่า กามฉันทนิรวรณเกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหครตด้วยโลภะ 8 (อภิ.สง. (บาลี) 34/1503/328, อภิ.สง. (ไทย) 34/1503/368.) 3) **มิต** ของความโลภในฐานะเครื่องทำให้จิตเศร้าหมอง ชุมนมัว เป็นสภาวะธรรมชาติ ที่เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโลภะ โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส เพราะอุทธัจจะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโลภะ โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะ โลภะ โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอนอตตปปะ อนอตตปปะเป็นเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะ โลภะ (อภิ.สง. (บาลี) 34/1257/288, อภิ.สง. (ไทย) 34/1257/317.)

ระดับของความโลภ

พระพุทธเจ้า ชี้ให้เห็นถึงความหมายของความโลภ ชี้ให้เห็นถึงผลของความโลภ และได้จำแนกระดับของความโลภเป็น 3 ระดับ ตามระดับของกิเลส ได้แก่ ความโลภอย่างละเอียด ความโลภอย่างกลางและความโลภอย่างหยาบ ดังนี้

ความโลภอย่างละเอียด (จำลอง ดิษยวณิช, 2544, 55.) เป็นกิเลสที่สะสมอยู่ในภวังคจิตหรือจิตไร้สำนึก การพัฒนาของความโลภในขั้นแรกจะเกิดจากความรู้สึกพอใจ (รติ) ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส (โผฏฐัพพะ) ที่น่าพอใจแล้วเกิดความอยากได้ (อิจฉา) เมื่อความอยากรุนแรงมากขึ้น กลายเป็นความมักมาก (มทิจฉา) (พ.อ. ปิ่นมุกข์กันต์, 2535, 234.) จนกลายเป็นความเห็นแก่ตัว เรียกว่า ปาปิจฉาฯ แปลว่า ความปรารถนาลามก เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ปรารถนาที่จะได้ लाभ ผล ยศศักดิ์ ชื่อเสียงจากบุคคลอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร ด้วยความรู้สึกที่มักได้ใคร่ผลประโยชน์เพื่อตนเองแสดงสิ่งที่ตนเองไม่มีให้คนอื่นเข้าใจว่ามี แม้ความคิดปรารถนาที่อยากได้การยกย่องนับถือจากสิ่งที่ไม่ได้กระทำใน लाभ ยศ ชื่อเสียงจากที่คนอื่นกระทำเป็นต้น เป็นอาการของความโลภเป็นโทษต่อจิต คือ ประทุษร้ายจิตเมื่อเกิดขึ้นภายในจิตแล้วจะทำให้จิตขุ่นมัวเศร้าหมอง (พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตญาณ), 2534, 113.) ความโลภที่ละเอียด เป็นกิเลสที่นอนเนื่องแนบแน่นอยู่ภายในใจจนอาจเกิดความรู้สึกว่าหมดกิเลสประเภทความโลภแล้ว แต่หากมีเหตุปัจจัยบางอย่างมากระตุ้นความโลภระดับนี้จะแสดงตัวทันทีเปรียบเหมือนตะกอนนิ่งในน้ำจนดูใสสะอาด แต่เมื่อได้น้ำนั้นถูกรบกวนเมื่อนั้นตะกอนจะฟุ้งขึ้นมาตามแรงกระแทกน้ำนั้นมาทันที หรือเรียกว่า อนุสัยกิเลส(อภ.วิ. (ไทย) 35/949/605; วิสุทธิ.(บาลี) 1/7/, วิสุทธิ.(ไทย) 1/1/11.) การแอบแนบอยู่ในจิตหรือกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน

กรณีตัวอย่าง พระโสโรยเถระ ขณะที่เป็นคฤหัสถ์เป็นลูกเศรษฐี ในโสโรยนคร นั่งรถไปเที่ยวกับเพื่อนคนหนึ่งอย่างมีความสุขเพื่อไปอาบน้ำ ขณะนั้นลูกชายเศรษฐี ได้เห็นพระมหากัจจายนเถระไปปัดบาตรห่มผ้าสังฆาฏินอกเมือง ด้วยว่าสีผิวของพระเถระมีสีเหมือนทองคำ ลูกชายเศรษฐีเห็นเข้า จึงเกิดความโลภ คิดขึ้นมาว่า สวยจริงหนอพระเถระรูปนี้ ควรเป็นภริยาของเรา หรือว่าสีผิวของภริยาของเราพึงเป็นเหมือนสีผิวของพระเถระรูปนั้น ในขณะที่เขาคิดแล้วท่านนั้นเพศชายหายไปเพศหญิงปรากฏขึ้นมาแทน เขาอายุมากจึงลงจากรถหนีไป กรณีของพระกัจจายนเถระนี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงความคิดโลภที่อยากได้และเป็นความโลภที่มีน้อยมากเพื่อตนเองนั้นยังไม่ได้เปล่งออกมาทางคำพูดเลย แต่โทษที่ได้รับคือความเป็นเพศชายที่เป็นภาวะปกติหายไปทันที เพราะว่าพระกัจจายนเถระเป็นพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสแล้ว ดังพระพุทธพจน์ที่พระผู้ประกาศเจ้าตรัสว่า ความโลภก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ทำจิตให้กำเริบ เป็นภัยที่เกิดขึ้นภายใน” (ขุ.อิติ. (บาลี) 25/88/304 - 306, ขุ.อิติ. (ไทย) 25/88/456.)

ความโลภอย่างกลาง ความโลภอย่างกลาง คือ กิเลสที่ทำให้จิตใจไม่สงบเพราะถูกรบกวนอย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามากระทบ ซึ่งเป็นพัฒนาการของอนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน ที่เปลี่ยนเป็นปรัญฐานกิเลสในวิถีจิต สามารถถูกกระตุ้นเป็นระดับของมโนทุจริตได้แก่ อภิชฌา แปลว่า พง์เฉพาะ คือความพง์เล็งอยากได้ทรัพย์สินสิ่งของๆ ผู้อื่น มีลักษณะเป็น 4 ประการ คือ 1) จิตประกอบด้วยความโลภในของๆ คนอื่นด้วยตัวเอง 2) ชักชวนปลุกเร้าให้คนอื่นเกิดความโลภในของๆ คนอื่น 3) มีความยินดีพอใจที่ได้คิดเช่นนั้น 4) กล่าวยกย่องสรรเสริญการละโมบในทรัพย์สินผู้อื่น มีองค์ประกอบ 2 ประเภท ได้แก่ 1) ทรัพย์สินนั้นเป็นของคนอื่น และ 2) มีจิตน้อมมาเพื่อเป็นของตน (พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตญาณ), 95.) หรือเรียกว่า ปรัญฐานกิเลส คือ กิเลสที่กลุ่มมจรจิตใจ ความโลภในระดับนี้ ยังไม่ถึงกับบังคับให้บุคคลแสดงออกทางกาย หรือวาจา เพียงแต่เกิดขึ้นกลุ่มมจรจิตใจบุคคล ทำให้จิตใจ

เปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของนิวรรณแต่ละข้อ เป็นเครื่องกั้นจิตของบุคคลไว้ไม่ให้บรรลุความดี จะเป็นการกั้นจิตทั้งในช่วงที่จะรับความดีเข้าไปสู่จิตด้วยการแสดงความรู้สึกความสามารถและความดีออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อื่นได้ไม่เต็มที่ **ปรัญญฐานกิเลส** คือ กิเลสที่เกิดขึ้นกลุ่มรุมจิตใจ หมายถึง **นิวรรณ 5** (อภิ.วิ.(บาลี) 35/941/461, อภิ.วิ.(ไทย) 35/941/595.) คือ ธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี สิ่งที่ขัดขวางจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม อกุศลที่กีดกั้นจิต ปิดกั้นปัญญา มี 5 อย่าง ได้แก่ 1) กามฉันทะ ความพอใจในกาม ความต้องการกามคุณ กัดกักรุมอยู่ด้วยความกำหนัดในกามจนมืดมัว 2) พยาบาท ความคิดร้าย ความขัดเคืองแค้นใจ ความกีดกักรุมอยู่ด้วยความไม่พอใจ โกรธแค้นเกลียดชัง 3) ถีนมิทธะ ความหดหู่ เชื่องซึม ความที่จิตหดหู่ เคลิบเคลิ้ม ไม่ร่าเริงแจ่มใส ทำให้จิตไม่มีสมรรถภาพในการที่จะเห็นแจ้งในธรรม 4) อุทธัจจกุกกัจะ ความฟุ้งซ่าน ร้อนใจ ความกระวนกระวาย กลุ่มกังวล ในลักษณะที่ตรงกันข้ามจากถีนมิทธะ ท่านเปรียบอุปมาไว้เหมือนน้ำใส แต่ถูกทำให้เป็นละลอกคลื่น หรือกระเพื่อมอยู่เป็นนิง ทำให้ไม่สามารถจะมองเห็นสิ่งใต้น้ำ เช่น กรวด ปลา และหอยใต้ 5) วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ความสงสัย เพราะไม่รู้หรือมีอะไรมารบกวนความอยากรู้ ไม่มีความสงบลงได้ ทำให้เกิดความมืดมัวแก่จิตไม่อาจจะเห็นแจ้งในสิ่งที่ควรเห็นแจ้ง ท่านเปรียบเหมือนน้ำใส อยู่ในที่มีดอย่อมไม่อำนวยให้มองเห็นสิ่งต่างๆ ในน้ำนั้นได้

ความโลภอย่างหยาบ คือ กิเลสขั้นที่หยาบเป็นอาการของความโลภที่รุนแรง “กลายเป็นสภาพเป็นต้นหาหรือระคะ” (วิสุทธิ. (ไทย) 3/1/88.) อยากได้ของผู้อื่นจนไม่สามารถควบคุมได้ เป็นเหตุให้เกิดการกระทำทุจริตทางกายและวาจา เป็นผลสืบเนื่องมาจากกิเลสที่กลุ่มรุมจิตใจ หรือที่เรียกว่า “วิติกมกิเลส” การล่วงละเมิดทางกายและวาจา ความโลภ เมื่อปรากฏตัวออกมาแล้ว สามารถกระตุ้นให้มนุษย์กระทำความชั่วได้มากมาย ไม่คำนึงถึงความถูกต้องทางศีลธรรมใดๆ ถ้าเป็นความชั่วทางกาย ได้แก่ การลักทรัพย์ ปล้น ช่างชิงทรัพย์ หรืออาศัยความได้เปรียบทางด้านตำแหน่งหน้าที่การงานทำการคดโกงผู้อื่น ทำการคอร์รัปชั่นประเทศชาติเป็นต้น ถ้าเป็นความชั่วทางวาจา คือ เป็นวาจทุจริต เมื่ออยากได้ในทางที่ผิด ศีลธรรมก็จะมีการพูดหลอกลวงและเลียบเคียงในสิ่งที่ตนอยากได้ หรือนับเนื่องในมิถฉวาวาจา พระพุทธเจ้าตรัสเรียกบุคคลที่ถูกความโลภครอบงำจิตใจแล้วพูดเท็จเพราะอยากได้ของๆ ผู้อื่นแบบนี้ว่า “อภูตวาที (กล่าวเรื่องไม่จริง) บ้าง อนัตถวาที (กล่าวคำไม่มีสาระ) บ้าง อธัมมวาที (กล่าวคำไม่อิงธรรม) บ้าง”

กรณีตัวอย่าง พระเจ้าอชาตศัตรู ที่มีความโลภอย่างรุนแรง ต้องการราชย์สมบัติถึงกับฆ่าพ่อของตัวเอง อันเป็นอนันตริยกรรม ความโลภขั้นหยาบนี้ เมื่อแสดงตัวออกมาอำนาจของมันจะผลักดันจิตใจให้หวั่นไหว สั่นคลอน หากมีมากเกินไปจนขอบเขตจะเกิดอาการรุนแรงจนถึงขั้นทำลายกำแพงศีลธรรมอันดีงาม ทำสิ่งที่ไม่ควรทำ และกรณีของพระเทวทัต ถูกลากสักการะครอบงำเพราะความโลภ ด้วยอำนาจตัณหา กลายเป็นคนทุศีลคิดการใหญ่จะปกครองสงฆ์เสียเอง ขอให้พระพุทธเจ้ามอบอำนาจความเป็นใหญ่ให้แก่ตน เมื่อพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต จึงพยายามเพื่อจะปลงพระชนม์พระองค์ด้วยวิธีการต่างๆ อันอยู่ในขอบข่ายของอนันตริยกรรม

สรุปว่า ความโลภจำแนกออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ อย่างละเอียด กลาง และหยาบ ความโลภทุกระดับขั้นเป็นเหตุของทุกข์ เราเป็นเสมือนหาสตลอดเวลาที่เรายังเพลิดเพลีนมัวเมาอยู่ในอารมณ์ที่ปรากฏทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ คนส่วนมากจะรู้ว่าเป็นความโลภก็ต่อเมื่อปรากฏอาการที่รุนแรง เพราะว่าโลภะที่แรงกล้าเป็นระคะหรือตัณหา ขณะที่ รูป รส กลิ่น เสียง และโผฏฐัพพะปรากฏขณะนั้น โลภะย่อมเกิด จิตเกิดดับเร็วมาก สำหรับปุถุชนไม่

อาจรู้ความโลภเกิดในขณะที่สภาวะธรรมปรากฏในทวารใดทวารหนึ่งในชีวิตประจำวัน สาเหตุของความโลภในด้านของปัจจัยภายนอกเป็นรูปมากระตุ้น ในเวลาที่มีเหตุปัจจัยพร้อมก็ทำให้บุคคลกระทำทุจริตทางกายวาจาได้ทันที

สาเหตุของความโลภ

จิตของมนุษย์มีกามานุสัยอยู่ในสันดาน อาศัยอายตนะภายใน คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส แล้วเกิดความยินดี มีความปรารถนา อยากได้มาครอบครองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล แสดงความเป็นเหตุ และผลของสิ่งทั้งปวง สิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้นดำรงอยู่และดับไป ล้วนอิงอาศัยกันและกันในลักษณะสัมพันธ์ต่อกันเป็นกระแสหรือกระบวนการ หากมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นต้นเหตุหรือจุดเริ่มต้นของสิ่งทั้งปวงไม่

ในพระอภิธรรมปิฎกพระพุทธองค์ตรัสว่า “กิเลสประเภทความโลภแม้จะชื่อว่าเป็นเหตุแห่งความทุกข์” (อภิ.สง. (บาลี) 34/1083/148, อภิ.สง. (ไทย) 34/1083/276.) แต่บางขณะจิตความโลภยังอิงอาศัยกิเลสชนิดอื่นเกิดขึ้น เพราะเป็นสภาวะธรรมที่เป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ กล่าวคือ “โลภะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโมหะ โมหะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโลภะ โทสะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโมหะ โมหะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโทสะ” (อภิ.สง. (บาลี) 34/1085/148, อภิ.สง. (ไทย) 34/1085/276 - 277.) พระพุทธโฆษาจารย์ อธิบายสาเหตุของความโลภที่เกิดขึ้นตามวิถีแห่งโลกมุลจิต 8 ดวงว่า เมื่อบุคคลทำความเห็นผิด (มิจฉาทิฎฐิ) ว่าโทษในกามทั้งหลายไม่มีเป็นต้นให้ออกหน้าเป็นผู้นำเรจึงยินดี บริโภคกามทั้งหลาย เชื่อถือทิฐฐมมงคล (สิ่งที่ตนได้เห็นเป็นมงคล) โดยว่าเป็นสาระ ด้วยจิตที่กล้าเองมิได้ถูกใครชักจูง

ผลกระทบของความโลภ

ความโลภ เป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ ส่งผลให้เกิดการกระทำที่ไม่เป็นประโยชน์ ปรากฏอยู่ในรัชชสูตร พระผู้มีพระภาคทรงเห็นมนุษย์ทั้งหลายถูกเบียดเบียน จึงทรงรำพึงด้วยพระมหากรุณาว่า เราสามารถหรือไม่หนอที่จะครองราชย์โดยธรรม ไม่เบียดเบียนเอง ไม่ให้คนอื่นเบียดเบียนกัน ไม่รบราฆ่าฟันกัน ไม่ต้องแพ้ต้องชนะกัน ไม่ให้มีความเศร้าโศกเกิดขึ้นในหมู่ชนอย่างที่เป็นอยู่เวลานี้ มีผลดังนี้

ผลของความโลภที่มีต่อบุคคล สังคมบริโภคนิยมปัจจุบัน มนุษย์ถูกกระตุ้นผ่านสื่อต่าง ๆ ให้เกิดต้องการอำนาจ ต้องการทรัพย์สินเงินทองอย่างไม่รู้จบ ไม่มีการข่มใจ ไม่พิจารณาถึงความจำเป็น ทำให้สังคมเกิดการแก่งแย่ง วุ่นวาย เมื่อมนุษย์ไม่สามารถตอบสนองความโลภได้โดยสุจริต กรรมก็จะค้นหาวิธีการโดยทุจริตมาใช้ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ พระพุทธเจ้า ทรงให้แนวทางพื้นฐานไว้แล้วคือเรื่องของศีล ศีลอย่างต่ำที่สุดคือ ศีล ๕ เป็นศีลให้เว้นชู้ ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีการระบู่ถึงการพัฒนาทางด้านจิตใจและปัญญา (พระพรหม คุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2555, 720.) การดำรงชีวิตโดยอยู่บนพื้นฐานของความโลภ จนกลายเป็นความเคยชิน จะส่งผลเป็นต้นเหตุและอุปาทานตามมา ไม่อ้อมในอารมณหรือสิ่งเร้า ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสทางกายและสัมผัสทางใจ แบ่งเป็น 3 ประเภท (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ), 2535, 96 - 97.) ได้แก่ 1) **กามตัณหา** คือ ความทะยานอยากในกามอย่างรุนแรงที่ปลุกเร้าจิตใจของบุคคลให้มีการดิ้นรนไขว่คว้าปรารถนาในอารมณ ใน รูป เสียง กลิ่น รส โภกฐัพพะ เพราะไปกำหนดว่า นำใคร นำปรารถนา 2) **ภวตัณหา** คือ อากาที่จิตดิ้นรนทะเยอทะยาน ปรารถนาสถานะความเป็นต่างๆ ที่ตนรักใคร่ พอใจ อยากเกิดในชาติภพที่ประณีต เป็นความสุข เพลิดเพลิน ด้วยความเข้าใจว่า

สภาวะเหล่านั้นเป็นของเที่ยงแท้ เกิดจากความคิดที่เป็นสัสสตวิภูติ เห็นว่า เที่ยงแท้ไม่เปลี่ยนแปลง 3) **วิภาตตัณหา** คือ อากาโรที่จิตพอใจยินดี ในสถานะความไม่เป็นต่างๆ มองว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นของที่ขาดสูญไม่มีการสืบต่ออย่างมีเหตุปัจจัย อาศัยความ คิดที่เรียกว่า อัจเฉทวิภูติ ขาดสูญอาการของความคิด

ผลของความโลภที่มีต่อสังคม การดำเนินชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายจำเป็นต้องมีกลุ่ม มีสังคม เพื่อที่จะให้เกิดความปลอดภัยและการร่วมมือในการกระทำกิจกรรมที่ยิ่งใหญ่ แต่หากมนุษย์มีจิตที่ถูกครอบงำด้วย โลภะ โทสะ และโมหะ มนุษย์ที่จิตมีความโลภย่อมอยากได้ของผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงวิธีการที่ได้มาว่าจะถูกต้องหรือไม่ เพราะจิตขาดปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองความถูกต้อง เมื่อบุคคลหนึ่งเบียดเบียนผู้อื่น ย่อมส่งผลเสียไปอย่างต่อเนื่องและเป็นวงกว้าง ความโลภที่ครอบงำจิตใจมนุษย์ ทำให้มนุษย์กระทำหรือประพฤติดิฉิน ไม่มีศีลธรรม ไม่เกื้อกูลผู้อื่นที่สมควรเกื้อกูล ไม่อ่อนน้อมต่อญาติผู้ใหญ่ ทำให้อายุของมนุษย์น้อยลงเรื่อยๆ มีใจความตอนหนึ่งว่า ... ภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุขัย 500 ปี ธรรม 3 ประการ คือ อัมมมารกะ วิสมโลภะ และมิจฉาธรรม เมื่อธรรม 3 ประการแพร่หลาย คนเหล่านั้นก็มีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง เมื่อพวกเขามีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุขัย 500 ปี บางพวกก็มีอายุขัยถอยลงเหลือ 250 ปี บางพวกก็มีอายุขัยถอยลงเหลือ 200 ปี ในเมื่อมนุษย์มีอายุขัย 250 ปี ธรรมเหล่านี้ คือ ความไม่เกื้อกูลมารดา ความไม่เกื้อกูลบิดา ความไม่เกื้อกูลสมณะ ความไม่เกื้อกูลพรหมณ์ และการไม่ประพฤติด่อนน้อมต่อท่านผู้ใหญ่ในตระกูลก็แพร่หลาย ผลของความโลภ ทำให้เกิดกบฏที่พิณาศเพราะอดอยาก เข้าสู่ยุคข้าวยากหามากแพง

ผลของความโลภที่มีต่อธรรมชาติ ธรรมชาติมีประโยชน์ต่อมนุษย์ในการดำรงชีวิต ในการบริโภคปัจจัย 4 เป็นทั้งแหล่งอาหาร ยารักษาโรค ใช้สร้างที่อยู่อาศัย และใช้เส้นใยพืชหรือขนสัตว์ผลิตเครื่องนุ่งห่ม มนุษย์ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแล้วจึงควรตอบแทน ในพระไตรปิฎกผลของความโลภที่มีต่อธรรมชาติ เกิดจากการไม่ประพฤติธรรมของชนชั้นปกครอง ในอัมมมิกสูตร ว่าด้วยพระราชผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมและข้าราชการผู้ตั้งอยู่ในธรรม ว่าส่งผลต่อธรรมชาติในหลายๆ ด้าน ดังนี้ ...ภิกษุทั้งหลายในเวลาที่พระราชผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม แม้พวกข้าราชการก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม พรหมณ์และคหบดีก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม แม้ชาวนิคมนและชาวชนบทก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็โคจรไปไม่สม่ำเสมอ หมูดาวนักษัตรก็โคจรไปไม่สม่ำเสมอ คินและวันก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและครึ่งเดือนก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ ฤดูและปีก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ ลมก็พัดไปไม่สม่ำเสมอ พัดไปพัดทางไม่สม่ำเสมอ เมื่อลมพัดไปไม่สม่ำเสมอ พัดไปพัดทางไม่สม่ำเสมอ (อง.จตุกก. (ไทย) 21/70/114.)

พุทธวิธีระงับความโลภ

ในพระพุทธศาสนา มีวิธีระงับความโลภ ได้แก่

การระงับความโลภด้วยทาน ทาน เป็นหลักธรรมเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว น้ำใจกันและกันไว้ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับทาน เพราะทาน จัดเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ในบุญกิริยาวัตถุ 3 อย่าง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ประมวลศัพท์**, 180.) หมายถึง บุญสำเร็จได้ด้วยกรให้ ด้วยการรักษาศีล ด้วยการเจริญภาวนา เป็นหนทางในการปฏิบัติตน เพื่อเข้าสู่เป้าหมายตามเจตนาของผู้กระทำ แบ่ง เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) **ทานระดับต้น** คือ อามิสทาน การให้แบ่งปันสงเคราะห์กันด้วยวัตถุสิ่งของ หรือปัจจัย 4 2) **ทานระดับกลาง** คือ ทานวิริติ การงดเว้นจากการทำบาป โดยปฏิบัติตามศีล 5 จัดเป็นมหาทาน 3) **ทานระดับสูง** คือ

อภัยทาน และธรรมทาน **อภัยทาน** ได้แก่ การไม่ผูกพยาบาทอาฆาตจองเวร การชนะความชั่วด้วยความดี ส่วน**ธรรมทาน** มีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับโลกิยะ การแสดงธรรมที่เกี่ยวกับเรื่องโลกธรรม และระดับโลกุตตระ การแสดงธรรมที่เป็นเครื่องปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้นจากวิภว

พระพุทธเจ้า ทรงตรัสว่า หลักของการให้ทานมี 3 ประการ ได้แก่ 1) ทายก คือ ผู้ให้ทาน 2) ปฏิคาหก คือ ผู้รับทาน และ 3) ไทยธรรม คือ วัตถุที่ให้ทาน (อง.ทศ. (ไทย) 20/58/222 - 224.) อาณิสสของการให้ทานจะมีผลมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเจตนาในการให้ทาน 3 ประการ ประกอบด้วย ความบริสุทธิ์ของจิตใจ ทศนคติ มีจิตใจที่ประกอบไปด้วยศรัทธา เชื่อมมั่นในพระรัตนตรัย เชื่อมมั่นในผลของทานและความประพฤติ

การระงับความโลภด้วยศีล หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย วาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้อยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติในมารยาทที่ปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายและวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายและวาจาและอาชีพการรักษาศีล ก็คือการยับยั้งการขยายตัวของกิเลส ยับยั้งกิเลสที่เรียกว่าความโลภ ไม่ให้ขยายขอบเขตจนกลายเป็นการกระทำที่ทุศีล

การระงับความโลภด้วยการดำเนินชีวิตมีความสันโดษ ยุคบริโภคนิยมทุกวันนี้ มีสิ่งยั่วความโลภมากมาย จึงจำเป็นต้องมีหลักธรรมที่ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต มีความพอใจด้วยเรื่องเล็กน้อยที่หามาได้ด้วย ความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภ ไม่ริษยา เข้าใจว่าชีวิตหนึ่งๆ นั้นต้องการอะไร อย่างไร ด้วยการใช้หลักสันโดษ ในพระพุทธศาสนา หลักสันโดษ มีทั้งหมด 3 ประการ ได้แก่ 1) ยถาลภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ คือ ได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรของตน ก็พอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่เดือดร้อนด้วยของที่ได้อื่น ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ไม่ริษยาเขา 2) ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง คือ พอใจ เพียงพอ แค่งำลังร่างกายสุขภาพและขอบเขตการใช้สอยของตน ของที่เกินกำลังก็ไม่หวงแหนเสียดายเก็บไว้ให้เสียเปล่าหรือฝันใช้ให้เป็นโทษแก่ตน 3) ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือ พอใจตามที่สมควรแก่ภาวะ ฐานะ ชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุพอใจแต่ของอันเหมาะสมแก่ภาวะ หรือได้ของที่ไม่เหมาะสมกับตนแต่จะมีประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็นำไปมอบให้แก่เขาเป็นต้น (มจล. (บาลี) 2/297/226, มจล. (ไทย) 4/297/47.)

การระงับความโลภด้วยการรู้จักพอประมาณในการบริโภค การบริโภคอาหารโดยมุงรสอร่อย แต่กลับทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกาย เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ความรู้จักพอประมาณเป็นหลักธรรมที่ช่วยกล่อมเกลাজิตใจไม่ให้เกิดความโลภ หรือถ้าจะเกิดก็เกิดน้อย เนื่องจาก เป็นธรรมที่ส่งผลให้บุคคลที่นำไปใช้นั้นสามารถยับยั้งจิตใจของตนเอง ไม่ให้หลงไปตามกระแสสังคมมากนัก ทุกวันนี้มนุษย์เราดำเนินชีวิต ตามความต้องการกับเครื่องอุปโภคบริโภค แต่การใช้มันจะต้องทำให้เหมาะสมกับสถานภาพของตนเอง จึงจะทำให้เกิดความสุขได้ พระพุทธองค์ไม่ได้ห้ามให้เราคิดปรับปรุงตัวเองให้เจริญก้าวหน้า แต่ทรงสอนว่าให้รักให้พอใจในสิ่งที่เราพึงมีพึงได้ ถ้าเราต้องการที่จะเอาแต่อยากมีอยากได้ก็จะทำให้สังคมไม่เกิดผลดี มีแต่ความวุ่นวายขึ้นในสังคม สอดคล้องกับท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงความพอดี ว่า ความพอดี หมายถึง การรู้จักความพอดี ถ้ารู้จักรู้เพื่อความพอดี (พุทธทาส ภิกขุ, 2545: 38.)

การระงับความโลภด้วยการพิจารณาหลักเกณฑ์ คุณค่าของสิ่งต่างๆ ด้วยการนำแนวคิด เรื่องคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม มาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาว่า การกระทำใดสนองตอบคุณค่าแท้ การกระทำนั้นพึงกระทำ ส่วน

การกระทำที่สนองตอบต่อคุณค่าเทียม ถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่รู้จักพอประมาณ การกระทำนั้นไม่พึงกระทำ ถือได้ว่าการระับความโลภด้วยศีล 1) **คุณค่าแท้** หมายถึง ความหมาย คุณค่า ประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตน เพื่อความดีงาม ความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา หรือเรียกว่าคุณค่าสนองปัญญา 2) **คุณค่าเทียม** คุณค่าพอกเสริม หมายถึง คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกเพิ่มให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพเสวยเวทนา หรือเพิ่มเสริมราคา เสริมขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือไว้ คุณค่าเทียมนี้ อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่า หรือวัดราคา เรียกว่าเป็นคุณค่าสนองตัณหา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2555 : 645.) หากมนุษย์ยังไม่เข้าใจแนวคิดเรื่องคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม จะทำให้ขาดการพิจารณาว่าสิ่งใดกันแน่ที่จะนำไปสู่การพ้นทุกข์ที่แท้จริง

การระับความโลภด้วยการภาวนา ภาวนา คือ การทำให้มีขึ้น ทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ การพัฒนา ความหมายของการฝึกอบรมหรือการเจริญ ภาวนา มี 2 อย่าง คือ 1) **สมถภาวนา** คือการฝึกอบรมจิตให้อยู่กับความดีงาม เกิดความสงบ 2) **วิปัสสนาภาวนา** คือการฝึกอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งชัดตามความเป็นจริง หรืออีกนัยหนึ่ง ภาวนามี 2 อย่าง คือ 1) **จิตตภาวนา** คือการฝึกอบรมจิตให้เจริญองงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็ง มั่นคง เบิกบาน สงบสุขผ่องใส พร้อมด้วยความเพียร สติ และสมาธิ 2) **ปัญญาภาวนา** เป็นการฝึกอบรมเจริญปัญญา ให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนมีจิตเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 283.) การภาวนา มีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน การปฏิบัติ ฝึกหัด หรือลงมือทำ ภาวนา จึงแปลอีกความหมายหนึ่งว่า การฝึกอบรม ฝึกนั้น เมื่อยังไม่เป็นก็ทำให้มัน เป็น อบรมนั้น เมื่อยังไม่มีก็ทำให้มีขึ้นยิ่งกว่านั้น เมื่อทำให้เกิด ให้มีให้เป็นขึ้นมาแล้ว ก็ต้องทำให้เจริญองงามเพิ่มพูนขึ้นไปด้วย การภาวนา คือการพัฒนา (Development) 4 ด้าน ได้แก่ 1) **กายภาวนา** การมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี รู้จักอยู่ดี มีสุขโดยเกื้อกูลกันกับธรรมชาติ ปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างมีสติ มิให้เกิดโทษ แต่ให้เกื้อกูล เป็นคุณ โดยเฉพาะ รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างมีสติ ดู เป็น ฟัง เป็น ให้ได้ปัญญา และ กินใช้ด้วยปัญญา เสพบริโภคปัจจัย 4 และสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยีอย่างฉลาด ให้พอดี ได้ผลตรงตามคุณค่าที่แท้จริง ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ไม่ประมาทขาดสติ 2) **ศีลภาวนา** คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์โดยตั้งอยู่ในวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี มีอาชีพสุจริต ไม่ใช้กาย วาจาและอาชีพในทางที่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย แต่ใช้เป็นเครื่องพัฒนาชีวิตของตน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างสรรค์สังคม ส่งเสริมสันติสุข 3) **จิตภาวนา** คือ การทำจิตให้เจริญองงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคง และเบิกบานผ่องใสสงบสุข มีความสมบูรณ์ของภาวะจิต สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต งอกงามด้วยคุณธรรม มีน้ำใจ เมตตา กรุณา เผื่อแผ่ เอื้ออารี มีมัทธา มีความเคารพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง ชยัน เพียรพยายาม กล้าหาญ อดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ สมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต มีจิตใจร่าเริง เบิกบาน สดชื่น เอิบอิม โปรงโล่ง ผ่องใส และสงบ เป็นสุข 4) **ปัญญาภาวนา** คือ การฝึกเจริญอบรมปัญญา เสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหาและรู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ รู้เข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงหรือตามที่มันเป็น ปราศจากอคติและแรงจูงใจแอบแฝง เป็นผู้ที่กิเลสครอบงำบัญชา

ไม่ได้ ปล่อยให้ปัญญาเจริญพัฒนาจนรู้ เข้าใจหยั่งเห็นความจริง เป็นอยู่ด้วยปัญญา รู้เท่าทัน เห็นแจ้งโลกและชีวิตด้วย สภาวะลึกลับความบริสุทธิ์ ปลอดภัยจากกิเลสสิ้นเชิง มีจิตใจเป็นอิสระ สุขเกษมไร้ทุกข์

สรุปได้ว่า โลกะ หมายถึง ความผูกพันยึดมั่น ทำให้เกิดความทุกข์โทมนัส วิธีการระงับความโลภ สามารถ ปฏิบัติได้ 3 ทาง ได้แก่ 1) การให้ทาน เป็นการแสดงให้เห็นถึงน้ำใจของมนุษย์ 2) การระงับความโลภด้วยศีล ศีลเป็น เครื่องกำจัดความคิดของมนุษย์ผู้มิเกล็ดไม่ให้เกิดการเบียดเบียน หรือทำร้าย ทำลายเพื่อนมนุษย์และสิ่งอื่นๆ และ 3) การพัฒนาจิตใจ ด้วยการภาวนา คือการอบรมจิตใจให้ฉลาดเที่ยงตรงต่อเหตุผลและมีความเป็นธรรม ทำให้รู้จักวิธี ปฏิบัติต่อตัวเองและสิ่งทั้งหลายในทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีวิธีระงับความโลภ ได้แก่ การระงับความโลภด้วยทาน ด้วยศีล ด้วยการดำเนินชีวิตมีความสันโดษ ด้วยการรู้จักพอประมาณในการบริโภค ด้วยการพิจารณาหลักเกณฑ์ คุณค่าของสิ่งต่างๆ และด้วยการภาวนา แบบสมถภาวนา จนถึงวิปัสสนาภาวนา เจริญปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งชัด ตามความเป็นจริง ทางจิตตภาวนา ให้เจริญองงามด้วยคุณธรรม พร้อมด้วยความเพียร สติ สมาธิ ฝีกอบรมเจริญ ปัญญา ให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ ด้วย การพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา.

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. มหาวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก** 2500. กรุงเทพฯ มหา นคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2535.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย. 2539.

คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย. **อภิธัมมัตถสังคหบาลี และอภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา ฉบับแปลเป็น ไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535.

คัมภีร์อภิธานวรรณนา. แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2542.

จำลอง ดิษยวณิช. **จิตวิทยาของการดับทุกข์**. เชียงใหม่: กลางเวียง การพิมพ์, 2544.

ธนู จงเลิศจรรยา. **พระอภิธัมมัตถสังคหะแก้ปริจเฉท**. กรุงเทพมหานคร: อำนวยสาสน์, 2528.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวโกวาท**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2548.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ มหา นคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์, 2551.

_____. **พุทธธรรมฉบับขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: บ. สหธรรมิก จำกัด, 2549.

พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต. **พจนานุกรมธาตุ ภาษาบาลี**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอกพิมพ์ไทย จำกัด, 2541.

พุทธทาสภิกขุ. **ตัวกูของกูฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

ว. วชิรเมธี. **มองไม่เห็นฝั่ง**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์, 2555.

นัตติมา ชูดวงแก้ว. “การศึกษาเปรียบเทียบเจตสิกธรรมในพระอภิธรรมปิฎกกับพระสูตรตันตปิฎก”. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 “วิถีพุทธ วิถีชุมชน รากฐานชีวิตคนเชิงสังคมล้ำหน้าในสังคมวิถีใหม่”
วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564 ณ วิทยาลัยสงฆ์สาปูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นันทพล โรจนโกศ] “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชั้น 5 กับการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

วิทยาลัย, 2548.

แม่ชีสุนันทา เรียงแหลม. “การศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

ร.ต.อ. นฤชิต จุสะปาโล. “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องทานในพระพุทธศาสนากับเศาะกะตะ-เกะฮ์ในศาสนาอิสลาม”.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.